

קלב-א

אמר ליה: רבי מטונך [ממשאך] שאתה בא להכביד בו עלי, מההיא ברייתא ראיא לדברי! דהא חזינן דדווקא התם חילק התנא בין כהן לכהנת, וטעמא, משום ש"אהרן ובניו" כתובין בפרשה, דכתיב "וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן וגו'", דמשמע דווקא בני אהרן ולא בנות אהרן. אבל בעלמא היכא דכתיב "כהן", כגון במתנות, לא חילק התנא בין כהן לכהנת. ומוכח ד"כהן" — אפילו כהנת במשמע ולהכי לא חילק [עפ"י תוס' זבחים לב ב].

דבי רבי ישמעאל תנא: כהן — ולא כהנת, ואפילו גבי מתנות.

וילמוד סתומ, דהיינו, כהן סתם דכתיב גבי

מתנות ולא אתפרש אי כהנת בכלל או לא, מן המפורש דהיינו כהן דכתיב גבי מנחה, דהתם דווקא כהן ולא כהנת מדכתיב "בני אהרן" — ולא בנות אהרן.

דבי רבי אליעזר בן יעקב תנא: גבי מתנות: "כהן" — ואפילו כהנת!

מאי טעמא?

דברישא דקרא כתיב "וזה יהיה משפט הכהנים", משמע דווקא כהנים ולא כהנות, ובסיפא דקרא כתיב "ונתן לכהן הזרוע וגו'", דמשמע נמי דווקא כהן, הוי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות⁽¹⁾.

הדין הנלמד ממנו בקל וחומר, וכתב שבא ללמדנו שאינו צריך אפילו הפרשה, ואינו אוכל בשליחות אשתו. וראה בב"ח ובדרישה ביאור המהרש"ל, ועיין ט"ז. [ובתפארת למשה ותפארת יעקב נקטו שהטור סובר שאין נותנים מתנות לבעל כהנת ודלא כהר"ן].

עוד דן בביאור ההלכה אם אפשר לתת לישראלית הנשואה לכהן, ופשיטא ליה שתרומה יכול לתת לה, שהרי יכול לתתה אפילו לבהמתו של כהן שהיא קנין כספו, ומקיים דין נתינה אף כשמינה לפניה בלא ידיעת הכהן. אך נטה לחלק ממתנות שאינן ניתנות לכהן לצורך אכילה בלבד כתרומה, שהרי אינן אסורות לזרים, ולפיכך יתכן שרק תרומה ניתנה להאכילה לו ולקנין כספו אבל מתנות לא נתנו לקנין כספו. וראה עוד להלן [קלב א תוד"ה דבי ובהערות].

1. כתב הגרעק"א שיש נפקא מינה בין מקורו של עולא, שלמד שמשמעות "כהן" הוא אפילו כהנת, ולכן הוצרך למעט מנחת כהנת, ולדבריו

רצה שהבעל יקח בשבילה, עי"ש שנחלקו בזה האחרונים. ומדברי הר"ן משמע שאין האשה זוכה כלל, כי ביאר טעמו שאין כהן רשאי לזכות מתנה לישראל, ורק אשתו כגופו ונחשב ככהן המקבל, ומסתבר שלטעמו הבעל פטור ואינו יכול לתת לאחר, ועי"ש להלן.

וראה בפרי חדש [סא, יג] שאם האשה מוחה, אינו מקיים מצות נתינה, דכתיב ונתן לכהן ולא לבעל כהנת, ובפרי תואר נחלק עליו וכתב דכיון שזכה בהם אינה יכולה למחות כי נחשב שזכה בעד מה שהתחייב לה, וראה ביד אפרים [שם] שצריך לזכות הבעל את המתנות לאשתו, שאם לא כן לא יקיים הנותן מצוות נתינה [ואם היא מוחה צריך לתת לה ואח"כ יקח ממנה]. וכן מבואר בתשובת הגרעק"א שנתניה לבעל מועילה משום שהאשה זוכה בזה, אלא שלא הצריך קנין, וראה להלן קלב. הערה 2.

והטור כתב "נותנין אותם לכהנת אפילו נשואה לישראל, ולא עוד אלא שאפילו בעלה ישראל פטור בשבילה", ותמה הדרישה למה השמיט את הדין שנוטל בשבילה ונקט רק את

והלכתא כוותיה דרב, דאמר דאין מוציאין את המתנות מידי הלויים.

והלכתא כוותיה דרב חסדא, דאמר המזיק מתנות כהונה או שאכלן — פטור.

והלכתא כוותיה דעולא, דאמר נותנין מתנות לכהנת⁽²⁾.

והלכתא כוותיה דרב אדא בר אבהה דאמר: לוייה שילדה, בנה פטור מחמש סלעים דפדיון הבן [דסבירא ליה דבנה של לוייה כבנו של

רב כהנא שהיה ישראל, אכל מתנות כהונה בשביל אשתו שהיתה כהנת, דסבירא ליה "כהן" — ואפילו כהנת.

וכן רב פפא אכל בשביל אשתו.

רב יימר אכל בשביל אשתו.

רב אידי בר אבין אכל בשביל אשתו.

אמר רבינא, אמר לי מרימר הני הלכתא:

2. בשו"ע [ס"א סעיף ח] הוסיף, וכל שכן שבעלה פטור מן המתנות, וכתב בבאר הגולה שהוא לשון הרשב"א בתורת הבית [ג, ב] וכן כתב המאירי בשם הגאונים, עיין בדבריו, ובדרישה כאן.

והגרעק"א [בתשובה רג] הביא שהרשב"א למד מקל וחומר שאם נותנים לו מתנות בשביל אשתו, כל שכן שהוא פטור מלתת לכהנים. וכתב שאין כוונתו לפטור מסברא, שהרי מצינו שמוציאין מעשר עני מעני, אף שהוא מקבלו, והוצרך קרא לפטור כהנים ממתנות, אף שהם מקבלים, ובהכרח שישאל בעל כהנת פטור משום שקבלתו היא כאילו אשתו קבלה ונתנתם לו, והבעל נחשב כמכירי כהונה שאף בלא קנין נחשבת כנתינה לאשה. [ולדעת היד אפרים שצריך לזכות בפועל לאשתו, לכאורה גם בעל כהנת יצטרך לזכות מתנותיו לאשתו, שהרי אינו יכול לזכות מעצמו כשעדיין לא יצא מרשותו].

ולפיכך נטה הגרעק"א לחדש שרק במתנות מועילה קבלת בעלה, כי ניתנות בעין, ובאופן זה מצינו שנחשבת נתינה למכירי כהונה, אך בפדיון הבן אין הכסף נחשב בעין עד שנתנו, כי אין יחוד מעות מסוימות קובעת כמתנת כהונה, ואם כן יתחייב בעל כהנת לתת פדיון בנו בכורו, אף לדעת תוס' בקידושין שבעל כהנת מקבל פדיון

גם פדיון הבן ינתן לכהנת. ואילו לרבי אליעזר בן יעקב שלמד מיעוט אחר מיעוט במתנות, נמצא ששאר מתנות כהונה לא ינתנו לכהנת. ולמסקנא דהלכתא כעולא, אף לכהנת.

אולם הביא שהרמב"ם [פ"א מבכורים ה"י] והרא"ש [בסוף בכורות ובשו"ת כלל כט] והרשב"א [בשו"ת תתלו] כתבו שפדיון הבן ניתן דוקא לכהן, כי כשם שכתוב במנחה "אהרן ובניו", כך כתוב גם בפדיון הבן, וכן פסק הטור [יו"ד שו א] וראה שם שו"ע.

ובדרך אמונה [שם, ס"ק סג] ביאר שלא נאמר כך להדיא בפדיון הבן, אלא בפדיון הבכורות במדבר, ומשם למדו לכל פדיון בכור כמבואר בבכורות [ד ב]. אכן הרא"ש כתב "דאיתקש בכור אדם לבכור בהמה", ותמה על כך הגר"א [שם סק"ה] שלא הוקש [בבכורות ד ב] אלא לבהמה טמאה, ומנין למד שדינו כמתנות כהונה.

ודעת תוס' בקידושין [ח א] שאפשר לתת פדיון הבן לכהנת ואפילו אם נשאת לישראל, ולמדו שרב כהנא שם הוא רב כהנא שבסוגין, ונטל פדיון הבן בשביל אשתו [ראה בהערות לתוד"ה רב כהנא]. וכן דקדק הגרעק"א מדברי רש"י בסוגיין. והחזו"א בבכורות [ט"ז סק"ח] הוכיח כתוס' מלשון הגמרא בבכורות יא. ע"ש.

לוי, ובנו של לוי פטור כדאמרינן במסכת בכורות^[3].

בבהמת כלאים ובכוי.
רבי אליעזר אומר: כלאים הבא מן העז ומן הרהל — חייב במתנות כדאמרן. אבל אם

תנו רבנן: הזרוע והלחיים והקבה נוהגים

הבן לאשתו. [ראה שם שמוכח כן בכורות מזו. ובאור שמח פ"א מבכורים דחאון וכדבריו נקט בקצוה"ח [רמג ד] שלא שייכת הפרשה בפדיון הבן.
אולם בתוס' [כתובות קב.] וריטב"א [קידושין כט.] נקטו ששייך דין מכירי כהונה גם בפדיון הבן, ומשמע שחל שם מתנות על המעות, וכן דייק בנתיבות המשפט [שם סק"ח] מתוס' בב"מ [ו ב הובא לעיל קלא. בהערות על תוס'] שכתבו שמועילה תפיסת הכהן במעות ואין לבעלים בהן אלא טובת הנאה. [ראה שם שהוכיח שמדובר גם לגבי בכור אדם, ובמחנה אפרים זכיה ומתנה ח' חלק בזה].

3. רש"י פירש דפטור בנה של לוייה מפדיון הבן כבנו של לוי, דתנן [בכורות יג.] כהנים ולויים פטורים, ואשמועינן רב אדא דלוייה כלוי. וראה ברא"ש [פ"ח מבכורות סימן ב'] שכתב כי הביאו רב אדא בר אבהה כאן, מפני שיש בהם דמיון לדברי עולא שאמר "כהן ואפילו כהנת", וכן הוא לוייה כלוי.

אולם מצינו חילוק בין בן לוי לבן לוייה, שבן כהן חלל חייב בפדיון [בכורות מזו. וברמב"ם פ"א מבכורים הי"ב] כיון שפטורו תלוי בעצמו, ואילו בן לוייה שפטורו מחמת שנולד מרחם פטורה, אף אם הוא חלל יפטור מפדיון.

והנה רש"י בכורות [מזו. ד"ה בפטר] ביאר שטעם הפטור הוא משום שהולך אחר האם לענין ה' סלעים, וכן משמע בתוס' שם לעיל [ד]. ד"ה בפטר] כי מה שתלה בפטר רחם מה שהוא בן לוי משוהו לוי אף על פי שאין אביו לוי. ובפשטות כוונתם כמו שכתב הגר"ח [פט"ו מאיס"ר"ב ה"ט] שאף על פי שאין משפחת אם קרויה משפחה, אך לענין פדיון תלוי במציאו, וכל שנולד מלוייה הוא חפצא של לוי.

אמנם רש"י בסוגיין והרמב"ם [שם הי"א] כתבו שהפטור הוא מפני שנולד מרחם דלאו בר חיובא, ובפטר רחם תליא רחמנא, וגזירת וראה בהידושי הגר"ז, בכורות מזו. ובציון ההלכה [שם] שדנו בגדר פטור זה.

אמנם בדעת תוס' יש לומר שתפיסתו מועילה רק כתפיסת בעל חוב מהלוה, שיכול ליטול ממונו אף שאין ממון מסוים שעומד לפרעון, אך כבר גילה הנתיבות את דעתו במו"מ שהובא בשו"ת חמדת שלמה [לב] שיש לכהן חלק בממון האב שהקנתה לו התורה, שאילו חוב הוא, הרי יכול לומר לתופס, הייתי מפייס לכהן אחר שיחזור ויתנם לי במתנה, ע"ש.

והגר"א ציין על דברי השו"ע "וכל שכן שבעלה פטור" - "קלא א", ולכאורה כוונתו למה שאמרו שם שמספק אין לוקחים מתנות מלוי אף שאינו מקבל, ואם כן כל שכן בעל כהנת שמקבל, ודאי שלא יתן. אך הדמיון תמוה, כי בלוי יש ספק אם נקרא עם או לא, ושמה לא התחייב כלל כלל, ואילו בעל כהנת ודאי התחייב, ומנין שגם הוא יפטור מפני שמקבל בשביל אשתו, והרי כתב הפרי חדש שכל הצד לפוטרו הוא כי נחשב כמו שנותן לאשתו, [ובמחזיק ברכה כתב שיכול לתת לכהן אחר ואינו נחשב הדיוט, כי חל עליו חיוב, אלא

והשתא, בשלמא רבי אליעזר דפטר — קסבר דאמרינן "שה" ולא מקצת שה. אלא לרבנן, נחי נמי דקסברי "שה" ואפילו מקצת שה, אמאי נוטל הכהן כל המתנות? נימא פלגא — לשקול! ואידך פלגא לא יתן לו, אלא לימא ליה הישראל לכהן: איתיה ראה דאין חוששין לזרע האב, ושקול!

אמר רב הונא בר חייא: אין הכי נמי, מאי חייב נמי דקא אמרי רבנן? — חייב בחצי מתנות! (6)

מתיב רבי זירא: כוי יש בו דרכים שוין לבתמה, ויש בו דרכים שוין לחיה, ויש בו דרכים שוין לחיה ולבתמה.

ביצד?

בא מן התייש ומן הצביה (4) — פטור מן המתנות, דבענין המתנות כתיב שה, ולא צבי! ורבנן דרישא סברי דחייב גם בהכי.

ומקשינן: מכדי, קיימא לן [לעיל פ א] דלענין ביכוי הדם ומתנות לא משכחת ליה לפלוגתייהו דרבי אליעזר ורבנן אלא בצבי הבא על התיישה (5), ובין לרבי אליעזר בין לרבנן מספקא להו אי חוששין לזרע האב והוי מקצת צבי ומקצת תיישה, אי אין חוששין ואמרינן דכוליה ולד אזיל בתר האם, ובאי אמרינן "שה" ואפילו מקצת שה חייב קמפלגי: מר, רבנן, סבר דאמרינן שה ואפילו מקצת שה, ולהכי אי נמי נימא דחוששין לזרע האב ואיכא רק מקצת שה דתיישה — חייב. ומר, רבי אליעזר, סבר: שה ואפילו מקצת שה לא אמרינן, ולהכי פטור, דשמא חוששין לזרע האב ואיכא רק מקצת שה מצד התיישה.

4. מובא על גליון הגמרא שמהרש"ל גרס "הכוי פטור". וגירסאות אלו נובעות ממחלוקת ראשונים ביאור הסוגיא, שרש"י לעיל הוכיח כגירסת מהרש"ל, כי אילו גרסינן "מן התייש והצביה" יקשה מה חידש רב חסדא שם שהעמיד מחלוקתם דוקא בכוי הבא מתייש וצביה.

אולם הבית יוסף [יו"ד ס"א] הוכיח שהרמב"ם גרס כגירסת הגמרא, וסבר שלא נחלקו בכוי אלא בכלאים, וחידושו של רב חסדא הוא שדוקא בבא מתייש וצביה נחלקו באותו ואת בנו, ולא מצבי ותיישה, ודלא כרב פפא שם. ובסמוך נרחיב.

6. כתב הרשב"א במשמרת הבית [ג, ב] שכווי והבא מצבי ותיישה, כהן התופס מתנותיהם מוציאין מידו, כי הספק בגופו, ושמא אין לכהן בו שום שייכות. וכוונתו שבצבי ותיישה תפס את המחצית השניה, ובכוי אם הוא בריה בפני עצמה מדובר על כל חלק שתפס במתנות [וגם אם כוונתו לבא מתייש וצביה נפטור מכל המתנות, כי ספק הוא אם חוששין לזרע האב, אך ראה להלן

5. הגמרא לעיל [פ א] הסיקה שאי אפשר להעמיד מחלוקתן בתייש הבא על הצביה, כי בזה לרבי אליעזר פשיטא שפטור מפני חלק

שוין לבהמה: **דחלבו אסור כחלב בהמה**,
דחלב חיה מותר.

ויש בו דרכים שוין לחיה: **דמו חייב לכסות כדם החיה**, מה שאין כן דם בהמה שאין צריך לכסותו.

ויש בו דרכים שוין לחיה ולבהמה: **שדמו וגידו** [גיד הנשה] **אסורין כבהמה וחיה**.

וחייב בזרוע ולחיים והקבה כבהמה [עייין בתוס' ד"ה חלבו שמבאר אמאי לא קתני לה בהדי אידך מילתא דדמי בה לבהמה].

ורבי אליעזר פוטר בכוי מן המתנות.

ואם איתא דהא דמחייבי רבנן בכוי מתנות — חצי מתנות קאמרי, **הכא נמי חייב בחצי מתנות מיבעי ליה למימר?**

ומתרצינן: **אידי דתנא דדמי לבהמה כחלבו**, ודמי לחיה בדמו, **דלא מתני בהו חצי חצי**, שהרי אי אפשר שחצי חלבו יהא מותר וחציו אסור, וכן בדמו, **משום הכי לא קא תני במתנות חצי**.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: כוי לדברי רבנן חייב בכולהו מתנות.

דתניא: כתיב בענין המתנות "שור", ומה **תלמוד לומר "אם שור"**, למאי איכתב האי "אם"? **לרבות את הכלאים!** וכתיב "שה",

בתוס' לעיל [עט ב ד"ה בין] שמכסין רק חצי דמו.

ובחידושי הגר"ח [שחיטה יד ד] כתב שלדעת הרמב"ם חלוק דין כיסוי שחיובו תלוי בשם הבעל חי הנשחט, ולכן "מקצת שה" גורם חיוב גמור על כולו, אך מתנות שחיובן על עצם בשרן, כל חלק חיובו בפני עצמו, ואי אפשר לחייב אלא מחצה.

ובאבי עזרי נקט שאף אם לדעת הרמב"ם חיוב מתנות הוא משום שם הבהמה, חלוק דינם מכיסוי, כיון שהם דיני ממונות וצד האב יכול לפטור את כל הכוי ממתנות, ולפיכך מספק יחלוקו ויטול רק חציין, מה שאין כן בכיסוי הדם שהוא ספק איסור וחייב לכסות כולו, אך אינו מברך כי נחשב כ"צבי קלוש". וראה בהלכות מתנות עניים [פ"ח ה"ב] שתמה הרי הספק בגוף המחייב, והוא ספק איסור, וראוי ללכת לחומרא ולחייב הכל. ונשאר בצ"ע.

וראה בשערי יושר [ש"א פ"ב] שנתנית המתנות היא ממון ולא שייך בו קולא וחומרא.

שדעת הרשב"א שריכתה התורה לחייב מחייש וצביה בכל המתנות].

ובפרי מגדים [שפד י] כתב שטעם לכך לפי הב"ח משום שיכול בעל הבית לומר קים לי כמאן דאמר חוששין או אין חוששין, ולדברי הש"ך [הובאו לעיל קלא ב הערה 5] כיון שהספק בגוף הענין יכול בעה"ב לומר לכהן שעליו להביא ראייה שחייב במתנות.

ובדרך אמונה כתב שלרב הונא חותכין המתנות לחצאין ונותנין לכהן חצי, [ולכן כתב הרמב"ם שלהלכה כרבי יוחנן מפרישין את כלן ונותנין אותן בשלימותן ויישב בזה את השגת הטור על לשון הרמב"ם].

ואם אכל הבעלים חצי המתנות, חייב לתת לכהן את החצי הנותר, ואינו יכול לומר שמה שאכל היה שלו. והיינו שיש כאן חלק ודאי של הכהן, ואינו נוטל מחצה מספק, ומיושבת קושיית המנחת חנוך [תקן] שדימה נדון זה לספק ויבם, שהיבם נוטל הכל משום שאין ספק מוציא מידי ודאי, ולהנ"ל אינו דומה. וכן משמע

מה תלמוד לומר "אם שה" לרבות את הכוי?

לחז?

(7)

ומתרצינן: נפקא לחז מקרא ד"מאת זובחי הזבח", דמשמע אפילו אם שחט זבח אחד, או שור או שה — חייב!

ומקשינן: ורבי אליעזר, האי קרא "מאת זובחי הזבח", מאי עביד ליה? שהרי את הדרשה לחלק יליף מ"אם"?

ומתרצינן: מיבעי ליה לכדרבא, דאמר רבא: אם שחט הטבח בהמה עבור ישראל, ובא הכהן לתבוע את המתנות של בהמה זו, הדין, תביעתו של הכהן היא עם הטבח,

ומקשינן: ורבי אליעזר, שפטר כל איים וכוי מן המתנות, האי "אם" למה לי? הא לא יליף מינה לחייב במתנות?

ומתרצינן: מיבעי ליה לחלק! כי אם לא כתב "אם", סלקא דעתך אמינא שאינו חייב במתנות עד שישחוט גם שור וגם שה, קא משמע לן "אם" שור "אם" שה לחלק, דאם שחט חד מינייהו — חייב!

ומקשינן: ורבנן, האי דרשה דלחלק מנא

התרכה לכלל בהמה, והשני שהוא בא מזה ומזה ובו אין חיוב אלא על מחצה מפני חלק הבהמה, והממע"ה, [וכן נראה מהט"ז יו"ד כח ס"ק טז ע"ש, וראה בהערות לעיל פ א].

ובדעת רש"י ביאר הר"ן שמשפיקא לן אם חוששין לזרע האב, ובכל זאת מועיל הריבוי לחייב ממקצת שה על מקצת האחר, ולא רק במקצת השה. [ותמה עליו, שהרי אם הוצרך הריבוי בהכרח חוששין לזרע האב]. ולביאורו לא יתחייב אלא בצבי הבא על התישה, אבל תייש הבא על צביה יפטר לגמרי, מפני חלב הצביה, ועל ספק התייש הרי הממע"ה, וכן נקט הדרישה. וכן ביאר הטור את דעת הרא"ש.

ובכנסת הגדולה [שם] דן לפי ביאור זה מה דינו של כוי שהוא בריה בפני עצמה [אם יש שני סוגים, כנ"ל] וכתב דלא גרע מצבי הבא על התישה, שריבתה התורה שהבא ממנו חייב בכל המתנות, ואף על צד זרע האב. ותמוה שהרי כוי דומה לתייש הבא על הצביה, שהרי יש צד שהוא רק חיה ואין בו אפילו מקצת שה, ובספק זה הממע"ה, וצ"ע. ועיין פרי מגדים [משבצ"ז ס"ק כ].

והבית יוסף נחלק על הר"ן והטור, וכתב

7. כתב הר"ן שרבי יוחנן מודה לרב הונא שצבי הבא על התישה, הכוי היוצא ממנו אינו חייב אלא חצי מתנות, אלא שביאר את מחלוקת רבי אליעזר ורבנן, שנחלקו אם כוי בריה בפני עמה הוא או לא, ולרבנן בריה בפני עצמה הוא, וריבתה התורה [ביומא עד ב] שיהא כבהמה וחייב במתנות, [ובשעה"מ תמה וכי הוצרך הכותב לרבות ספק כדמקשינן [ביומא עד] על חלב של כוי, וביאר בציון ההלכה שבמתנות נאמר "שור ושה" ולכן הוצרך הכותב שנחשב שה אף על פי שהוא בריה בפני עצמה ובאבי עזרי כתב ליישב שקושית הגמרא רק בספק אם חוששין לזרע האב, דכלפי שמיא גליא מה הוא, אבל כאן עסקינן בכריה בפני עצמו, דהיינו שם חדש שנוצר לו מחמת הספק, ובזה שייך ריבוי שלענין מתנות יתחייב ולשאר דיניו ישאר בספק].

ומקורו של הר"ן מדברי הרמב"ם [בכורים ט ה] שכתב "הכוי אף על פי שהוא ספק מפרישין ממנו כל המתנות, צבי הבא על העז וילדה חייב בחצי מתנות שנאמר אם שה אפילו מקצת שה". וביאר הפרי חדש [סא יז] שלדעתו יש שני סוגי כוי, האחד שהוא ספק חיה ספק בהמה והוא

מתניתין:

בכור של ישראל, שנתערב במאה בהמות אחרות, בזמן שמאה בני אדם שוחטין את כולו, שכל אחד שוחט בהמה אחת, פוטריין את כולו מן המתנות, שכל אחד ממאה השוחטין יכול לומר אני שחטתי את הבכור ופטור אני⁽⁸⁾ [ובכור פטור מן המתנות משום שאין קדושה של מתנות חלה על קדושה דבכור]⁽⁹⁾.

שהמתנות ברשותו עכשיו, ואין יכול הטבח לומר לכהן: לאו בעל דברים דידי את, שאין הבהמה שלי! אלא נוטל הכהן את המתנות מכל מקום שהן נמצאות בעין [אבל אם נתן הכהן את המתנות לישראל או שמכרן, ודאי שאין דינו של הכהן עליו יותר, שהרי אינן ברשותו]. וילפינן להאי דינא מקרא ד"מאת זובחי הזבח", ד"זובחי הזבח" היינו הטבח, ומשמע דנוטלין המתנות מן הטבח.

פ"ב] שרק איסורי הבכור מותרים [כגון גיזה ועבודה], אך קדושתו לא פקעה בביטול, כי רק לגבי הדין הולכים אחר הרוב ולא לגבי הקדושה שהיא מציאות ואינה בטלה, ולפיכך פטורים ממתנות שאין קדושה חלה על קדושה. ובקובץ שיעורים כאן כתב שסיבת האיסור קיימת בבכור, ואף שדינו בטל ברוב, פטור ממתנות. ע"ש.

9. רש"י. משנתינו עוסקת בין באופן שקדם הקדשן למומן ונפדו כמשנה הקודמת, ובין כשניתן לכהן במומו ומכרו לישראל ובגמרא נכר פרטים אלו. והנה רש"י פירש שבכור פטור ממתנות, כי אין קדושה חלה על קדושה. וכבר הבאנו לעיל [בהערה 5 על המשנה בתחילת הפרק ובהערה 4 על תוס' שם] שהט"ז הקשה הרי אין קדושה במתנות, וביאר שמדובר כקדושת המצוה של נתינת מתנות, שאינה חלה על קדושת בכור.

ותוס' בבכורות [יד]. כתבו שהטעם הוא משום שנאמר "מאת העם" ולא מאת הקדש, ורש"י לא נקט כאן טעם זה כי מדובר בבכור בעל מום שאינו של הקדש, אלא של הכהן. [ועיין רש"ש כאן שכתב טעם נוסף, דאיתקש בכור שנפסל לצבי ואיל, ונפטר ממתנות, וכן דייקנו לעיל מתוס' בפרקין ע"ש].

שדעת רש"י והרא"ש היא כרבינו ירוחם שבין ולד הבא מתיש וצביה ובין מצביה ותיש חייבין בכל המתנות. וראה במאירי שביאר כן אפילו למאן דאמר אין חוששין לזרע האב, וגזירת הכתוב היא, וכן משמע מדברי תוס' לעיל [עט. ד"ה ונראה]. וברשב"א בתורת הבית [שם], וכן נקט הגר"א בשנות אליהו [בכורים ב, ח].

ובספר הארוך ל"ש"ך כתב שטעמו של רבינו ירוחם, הוא שחוששין לזרע האב בתורת ודאי, אך בדעת הרשב"א אי אפשר לבאר כן כי כתב [ב, ד] שספק הוא, ובהכרח צריך לומר שגזוה"כ היא.

8. החתם סופר הקשה למאן דאמר שהולכין בממון אחר הרוב, למה אין מוציאין את המתנות מכל אחד, והרי כל דפריש מרובא פריש. וכתב בשו"ת אמרי בינה [יו"ד ה] ליישב על פי דברי תוס' בבכורות [כ]. בדממון שאין לו תובעין לכולי עלמא אין הולכין בממון אחר הרוב. ועוד שהרי אם נלך בכל אחד ואחד אחר הרוב, ימצא שממה נפשך לגבי אחד מהם אין הדין נכון, ולפיכך לכולי עלמא באופן זה אין הולכין אחר הרוב. [ותוס' לעיל יא ב ד"ה ליחוש כתבו שגם באופן כזה הולכים אחר רוב, וצ"ע].

עוד הקשה למה לא יתבטל הבכור ברוב בהמות, שהרי מן התורה גם בעלי חיים בטלים, ויתחייבו במתנות. וכתב בשערי יושר [ש"א

שהוא שחט גם את הבהמות המחוייבות⁽¹⁰⁾.
השוחט לכהן ולעובד כוכבים (11) — פטור
 מן המתנות, וישראל המשתתף עמהן [עם
 הכהן והעכו"ם] צריך שירשום [שיעשה
 סימן בבהמה] כדי שיבינו הרואים שאין כל
 הבהמה של ישראל אלא בשותפות עם עובד
 כוכבים⁽¹²⁾.

אבל אם אחד שוחט את כולן — אין פוטריין
 לו אלא אחד, שאחת הבהמות ודאי בכור
 היא ופטורה מן המתנות, ויכול לומר על
 אחת הבהמות זה הוא הבכור. אבל לגבי
 שאר הבהמות חייב במתנות, דהא תליא
 החיוב בשוחט [כדאמרן לעיל דהדין עם
 הטבח], והכא דחד שחיט לכולהו, ודאי

חידוש טפי, שאף השוחט פטור כשהוא שוחט
 למי שאינו בר חיובא. וכל זה יתבאר מהמשך
 הסוגיא.

12. רש"י פירש שיעשה סימן שיבינו הרואים
 שאינו כולו של ישראל, וצריך שידעו זאת כדי
 שלא יחשדוהו שמעכבן שלא כדין, [תוס'
 רא"ש ורשב"א בתוה"ב ג ב]. ואילו תוס'
 כתבו שרשמו על הבשר שהוא פטור ממתנות,
 ולדבריהם אין צריך שידעו הרואים מפני מה
 נפטר ממתנות.

והרמב"ם בפיה"מ כתב שירשום חלקו
 ומתנתו ויניח המתנות במקומות, ובהלכות
 בכורים [פ"ט ה"י] כתב שאם לא ציין חלקו חייב
 במתנות מפני שאין הכל יודעים שהכהן שותף.
 ומשמע שכותב בכתב כמה הוא משתתף כדי
 שיתברר שחלק מהמתנות שייך לכהן ולכן
 הישראל פטור מהם. [וראה ר"י קורקוס
 שבמקום שרגילין לעשות סימן לבשר הבשר
 הפטור ממתנות, יודה הרמב"ם שאין צריך
 לרשום ודי בסימן].

ונפקא מינה, אם צריך להניח את המתנות
 דוקא בחלק הכהן. או העיקר שהשתתף בבהמה.
 וכן למשתתף בשתי בהמות אם צריך לרשום בזו
 ובזו שיש לו חלק בהם, ובלאו הכי חייב
 במתנות, או שכל זמן שלא חילקו פטור מפני
 שותפותו אף שלא רשם חלקו המסויים.

ובתפארת יעקב כתב ששותפות כהן פוטרת
 רק את חלקו ולא את חלק הישראל, ואם לא

10. כתב באור שמח שאם מכרוהו כולן לאחד,
 ושחט את כולן, כולן חייבים במתנות חוץ
 מאחד, כי אין החיוב חל אלא בשחיטה, ולכן לא
 חל פטור על כל אחת מהבהמות שהתערבו בזמן
 שהיו של בעלים חלוקים, אלא כששחטן והיו
 שלו.

והרש"ש כתב שדין זה תלוי במחלוקת
 אדמון וחכמים בכתובות [קט ב] לגבי מי
 שאבדה דרך שדהו, אם יברור לו דרך קצרה או
 יפרח באויר, ע"ש.

11. גם השוחט ללוי פטור, אלא שאם תפס הכהן
 אין מוציאין מידו, כדמסקינן לעיל [קלא ב ע"ש
 הערה 5]. וכן כתבו הערוך השלחן ובליקוטי
 הלכות.

[ולענין שותפות עם לוי, כתב בדרכי תשובה
 אות קנג בשם ערוגות הבושם שפוטר את חלק
 הישראל, וגם על חלקו אמרו המוציא מחבירו
 עליו הראיה, ואין מוציאין מיד כהן התופס.
 אולם לפי סברת הש"ך שבלוי אין מוציאין
 משום שהספק אינו בגופו, נראה שגם אינו פטור
 את שותפו הישראל].

ובתפארת יעקב נקט שגם השוחט ללוי חייב,
 כי רק הלוי נפטר מספק, והמוציא ממנו צריך
 להביא ראיה, אך הטבח חייב לתת. אך בדרך
 אמונה הסיק שאפילו כהן ששחט בהמת ישראל
 לישראל וחייב במתנות כי הדין עם הטבח, מכל
 מקום אינו יכול לתת את המתנות בלי רשות
 הבעלים. ועי"ש שביאר כי משנתנו השמיעה

בשר בכך וכך דמים, ושקל לו הטבח גם את הקבה, **נותנן** הישראל **לכהן** שהרי אינן שלו, **ומנכה** לו הטבח **מן הדמים**, שהרי מכר לו דבר שאינו שלו.

גמרא:

ומקשינן: **ואמאי** פוטרין את כולן? **יבא עליו הכהן** על כל אחד מן השוחטין **משני צדדים** [בשני כוחות], **ולמא** ליה לגבי כל בהמה

ואם אמר כהן לישראל: אני מוכר⁽¹³⁾ לך בהמה זו **חוינן** מן המתנות שבה, **פטור** הישראל **מן המתנות**, שהרי אינן שלו אלא של כהן.

אמר לו ישראל לטבח: **מכור לי בני מעיה של פרה**, והיו **בהן מתנות**, **נותנן** הישראל **לכהן**, **ואינו מנכה** לו דמי המתנות **מן הדמים** ששילם, שהרי ידע שיש בבני מעיים מתנות.

אבל אם לקחן **הימנו** **במשקל** דהיינו ליטרא

הרי המתנות לכהן". וביאורה, שהשוחט לכהן אמר לו שאינו שותף במתנות אלא כולן לכהן. אך תמוה לומר כן שהרי שותפות הכהן פוטר את כל הבהמה, וגם אינו יכול להתנות אלא בשותפות, ולא למי יתן, שזהו מתנה על מה שכתוב בתורה, וכמו שהסיק הרמב"ם שנותנן למי שירצה.

וראה בפירושו המשנה שכתב ואם התנה בעיקר השותפות שאינו משתתף עמהן במתנות אלא שהן עומדין במקומן אינו צריך שירשום, וביאר **בפרי חדש** [סא כה] שאם השתתף הישראל בתחילה חוץ ממתנות אין צריך לרשום. ורק אם השתתף סתם, ואחר כך רוצה להפטר ממתנות צריך לרשום, וכתב שזה תמוה, שהרי בין כך ובין כך יש חשש למראית העין, כדברי הרמב"ם בהלכות ביכורים.

ובבאור ההלכה כתב שלא גזרו אלא בשותף שהשתתף בכל הבהמה, וכשחולק חלק אחר תחת המתנות יראה כמו חלוקת שותפות שאין הישראל נותן מתנות. אך אם מכתחילה לא השתתף במתנות, הרי הם כבהמת כהן נפרדת, ואין הישראל צריך לרשום שהם של הכהן, וכן כשהתנה הכהן עם הישראל שהוא שותף עמו חוץ מהמתנות אינו צריך לרשום, כי אין לישראל חלק במתנות. ועיין **מחנה אפרים** הלכות מוכר דשבל"ע [סימן ה'].

ירשום את כל המתנות בחלק הכהן יתחייב הישראל בחלקו מעיקר הדין. ומה שנקט הרמב"ם שחייבו משום "שאינן הכל יודעים שהכהן שותף" הוא טעם למה לא מועיל לקבוע בדיבור שזה חלק הכהן, אך גם אחר הירשום אין פטור אלא על חלק הכהן. וכן כתב **במרכבת המשנה** וביאר שהרמב"ם נקט את הטעם שחייב במתנות על חלק הכהן, אך על חלק הישראל חייב עד שיכוב כל המתנות לכהן. [וראה עוד בהערה הבאה].

ולדבריהם נמצא לכאורה שצריך להתנות על חלקו במתנות כבר לפני השחיטה, כי אחר שהתחייב במתנות פשיטא שאינו יכול להפטר, אולם מלשון הרמב"ם משמע שיכול לרשום אחר שחיטה, וכן נראה שחלק הכהן פוטר של ישראל מן הדין האמור בסמוך ששותפות כהן בראש פוטר את הלחי אף שאין כל הראש שלו. וכן מבואר בר"ן **ובכ"מ** שכתבו כי להרמב"ם נפטר ממתנות כי אין כל שיות שבו חייב. וכן כתבו להדיא **יש"ש ר"י קורקוס וקרית ספר**.

13. **רש"י** פירש שהכהן מכר בהמתו לישראל והתנה עמו שהוא מוכר לו את הבשר חוץ מהמתנות, וכך גרס הר"י **קורקוס** בדברי הרמב"ם [שם ה"א]. אבל הגירסא לפנינו היא: "התנה הכהן עמו שהוא שותף חוץ מן המתנות,

כוכבים פטור מן המתנות.

מקשה הגמרא על הלשון "השוחט לכהן": הרי הטעם לפטרם ממתנות הוא משום שכהן ועובדי כוכבים לא נקראו "עם" (1) לגבי חיובם במתנות, ואם כן ראוי ליתני כן: **כהן ועובד כוכבים פטורין מן המתנות?**

אמר רבא: זאת אומרת, לשון המשנה "השוחט לכהן", בא ללמד שדווקא באופן ששחט לכהן ולעובד כוכבים, פטור הטבח מליתן את המתנות. אבל אם הוא שוחט לישראל, הדין של הכהן עם הטבח, שתובע את הטבח ולא את ישראל (2).

הכי: **אי בכור הוא האי בהמה, הא כוליה דידי הוא! ואי לאו בכור הוא, הב לי מתנתאי** [מתנות הכהונה דידי?] (14)

אמר רב אושעיא: באמת בסתם בכור שנתערב יכול הכהן לבא עליו משני צדדים. והכא במאי עסקינן, **בבא** אותו בכור קודם לכן **לידי כהן**, שנתנוהו לו בתורת בכורה, ונפל בו מום קבוע, **ומכרו הכהן לישראל במומו**, שאין יכול הכהן לתבעו בתורת בכורה, שהרי כבר ניתן לכהן, אבל פטור הוא מן המתנות.

שנינו במשנתנו: **השוחט לכהן ולעובד**

1. רש"י פירש שכהן ועכו"ם פטור משום שאינם נקראים "עם", ולכאורה תמוה שעכו"ם פטור כמו בשאר מצוות, ולא מפני שאינו "עם".

והנה בטעם פטור הטבח לתת מתנות מבהמת כהן ועכו"ם כתב הקרית ספר שהוא משום ששלוחו של אדם כמותו, והיינו שחיוב הנתינה על הבעלים, והטבח הוא רק שליח שמקיים את מעשה הנתינה, אך רש"י למד כשאר הראשונים שהפטור הוא מפני בעלות הבהמה, וביאר הטעם שרק בהמת ישראל חייבת, ולפיכך הוצרך רש"י לומר שרק בהמות של "עם" התחייבו, וכוונתו, שיש בכך טעם לפטור אף שחיוב הבהמה אינו תלוי בחיוב הבעלים במצוות הנתינה, והטבח יכול להתחייב גם על בהמת עכו"ם, וכן משמע מדברי הלבוש [סעיף כז], ודוחק.

ואמנם **במנחת חנוך** [סוף תקון] דן לחייב מתנות בבהמת חרש שוטה וקטן מפני שהטבח הוא גדול והוא המתחייב, והיינו שאין חיוב הבהמה תלוי עם בעלה בר חיוב או לא. וראה בהערה הבאה.

2. כתב הר"ן כי אף שהדין עם הטבח, טובת

14. תוס' פירשו שקושיית הגמרא אפילו לרבי יוסי שדעתו באופן שהתערב בכור בפשוט ונתן אחד מהם לכהן שגם השני פטור ממתנות, כי כאן ראוי לחייבם במתנות, כיון שכל אחד דוחהו אצל חבירו, ואין אף אחד מהם שייך לכהן משום בכורה, ולכן טוען כי ממה נפשך יש לו חלק בו.

וראה ט"ז [סקי"א] ומהרש"א שכתבו כי לפי זה רק לפי רבי מאיר הוצרכה הגמרא לתרץ שמדובר שנפל בו מום, וניתן לכהן, ומכרו לישראל, אך לרבי יוסי אילו התערב אצל ישראל כשהיה תם, או שנפל בו מום ביד כהן ולא מכרו, והתערב בין בהמות ישראל, ודאי צריך לתת אחד לכהן, וממילא נפטר ממתנות בשאר הבהמות כי יכול לומר שזה שניתן הוא הבכור, ומאידך יכול לומר שהבכור אצלו ואינו חייב במתנות.

וביאר בכך את טעם הרמב"ם שהשמיט [בפ"ט מביכורים ה"ג] את האוקימתא שנמכר לישראל וכתב בסתם שנפסלה במומה, כיון שפסק כרבי יוסי ונפטר כלם בלקיחת האחד. וכבר רמז לכך הר"ן בסוגיין עי"ש, וראה טור וב"י ופרישה.